

4. ГЕМОДИНАМІКА. В'ЯЗКІСТЬ БІОЛОГІЧНИХ РІДИН.

4.1. Основні закони та формули

- Рівняння нерозривності струменя

$$\rho v S = \text{const}$$

- Рівняння Бернуллі

$$\frac{\rho v^2}{2} + \rho g h + p = \text{const}$$

- Рівняння Ньютона

$$F_{\text{вп}} = \eta \frac{dv}{dz} S.$$

- Закон Стокса

$$F_{\text{вп}} = 6\pi\eta r v$$

- Об'ємна швидкість

$$Q = \frac{dV}{dt} = vS.$$

- Формула Гагена-Пуазейля

$$Q = \frac{\pi R^4 \rho_1 - \rho_2}{8\eta l}$$

- Гідрравлічний опір

$$W = \frac{8\eta l}{\pi R^4}$$

- Число Рейнольдса

$$Re = \frac{\rho l v}{\eta}$$

- Відносна в'язкість

$$\eta_{\text{відн}} = \frac{\eta}{\eta_0}$$

- Кінематична в'язкість

$$\nu = \frac{\eta}{\rho}$$

- Показник гематокриту

$$He = \frac{v_0}{\nu_{\text{кр}}}$$

4.2. Задчі для самостійного розв'язку

2

$$\frac{5}{4} \text{ м}$$

с. Для кожної з 10 наступних задач записати скорочену умову, розв'язок та відповідь.

1. Знайти об'ємну швидкість кровотоку в арті, якщо лінійна швидкість крові в ній складає 0,5 м/с. Діаметр арті вижати рівним 2 см.

$$Q = v \cdot S = v \cdot \frac{\pi d^2}{4}$$

$$Q = 0,5 \cdot \frac{\pi \cdot 0,02^2}{4} = 1,57 \cdot 10^{-4} \text{ м}^3/\text{с}$$

Відповідь:

2. Рідина протікає по тонкій трубці діаметром 1,8 мм. Довжина трубки 5,5 см. Якою повинна бути різниця тисків на кінцях трубки для підтримки потоку рідини на рівні 5,6 мл/хв? В'язкість рідини дорівнює 0,2 Па·с.

$$Q = 5,6 \cdot 10^{-6} \text{ м}^3/\text{с}$$

$$L = 5,5 \cdot 10^{-2} \text{ м}$$

$$\Delta p = ?$$

$$\eta = 0,2 \text{ Па} \cdot \text{с}$$

$$Q = \frac{\pi r^4 \Delta p}{8 \eta L}$$

$$\Delta p = \frac{8 \eta L Q}{\pi r^4} = 0,93 \text{ Па}$$

Відповідь:

3. Часи протікання однакових об'ємів сталеної і досліджуваної рідини у вискозиметрі Освальда дорівнюють відповідно 12 хв. та 30 хв. Кінематична в'язкість сталеної рідини дорівнює 116^4 м²/с, а густина досліджуваної рідини - $2 \cdot 10^3$ кг/м³. Чому дорівнює кінематична в'язкість досліджуваної рідини?

[Handwritten scribbles and faint lines on the page]

Відповідь: _____

4. Для повітря, в якому присутні завислі частинки пилу, в'язкість дорівнює $1,75 \cdot 10^{-3}$ Па·с. Густина речовини пилу становить $2,5$ г/см³. Вважаючи пилінку кулькою радіусом 5 мкм, знайдіть швидкість падіння пилинок при умові повної нерухомості повітря. Густину повітря прийняти рівною $1,29$ кг/м³.

[Handwritten scribbles and faint lines on the page]

Відповідь: _____

5. Радіус аорти дорівнює 1,0 см. Кров рухається в аорті зі швидкістю 30 см/с. Знайти швидкість крові в капілярах, якщо відомо, що сумарна площа перерізу капілярів складає 2000 см². Врахувати, що потік рідини через різні перерізи для нестисливої рідини однаковий.

$$\frac{S_1 v_1}{1} = \frac{S_2 v_2}{2000}$$

Відповідь: _____

6. Визначте характер руху крові в артерії, прийнявши її густину рівною 10³ кг/м³, коефіцієнт в'язкості - 5·10⁻³ Па·с, швидкість крові - 0,5 м/с, діаметр артерії - 8 мм.

$$\frac{v}{r} = \frac{4 \tau}{\eta}$$

$$\tau = \frac{\eta v}{4r}$$

$$\tau = \frac{5 \cdot 10^{-3} \cdot 0,5}{4 \cdot \frac{8 \cdot 10^{-3}}{2}} = 0,078125 \text{ Па}$$

Відповідь: _____

7. В широкій посудині з гліцерином густиною 1,2 г/см³ падає зі швидкістю 5 см/с скляна кулька діаметром 1 мм. Густина скла 2,7 г/см³. Знайти коефіцієнт в'язкості гліцерину.

$$\tau = \eta \frac{dv}{dy}$$

$$\tau = \eta \frac{v}{r}$$

$$\eta = \frac{\tau r}{v}$$

$$\eta = \frac{4 \tau r}{v}$$

$$\eta = \frac{4 \cdot 0,0005 \cdot 0,0005}{5 \cdot 10^{-2}}$$

$$\eta = 2 \cdot 10^{-5} \text{ Па·с}$$

Відповідь: _____

8. При атеросклерозі число Рейнольдса в деяких судинах становить 1160. Знайдіть швидкість, при якій можливий перехід ламінарного кровотоку в турбулентний в судині діаметром 2,5 мм. Густина крові дорівнює 1050 кг/м^3 , в'язкість крові - $5 \cdot 10^{-3} \text{ Па}\cdot\text{с}$.

$$\text{Re} = \frac{\rho V d}{\eta}$$
$$V = \frac{\text{Re} \cdot \eta}{\rho d}$$

Відповідь: _____

9. При ін'єкції виникає необхідність швидкого введення ліків. В якому випадку процедура пройде швидше: а) при збільшенні тиску в 2 рази; б) при збільшенні діаметра голки в 2 рази (довжина голки стала)?

Відповідь: _____

10. Знайти максимальну кількість крові, що може протікати через аорту за 10с, для того, щоб течія залишилася ламінарною. Діаметр аорти 1,5 см, критичне число Рейнольдса для аорти $4 \cdot 10^3$.

$$R = \frac{\rho v d}{\eta}$$

$$v =$$

$$v = \frac{Q}{S}$$

$$Q = \frac{V}{t}$$

$$R = \frac{\rho v d}{\eta}$$

$$Q = 0,5 \text{ л}$$

Відповідь: _____

4.3. Тестові завдання

Для кожного з наступних 10 тестових завдань знайдіть одну вірну відповідь і позначте її хрестиком в таблиці тестових відповідей (після тесту № 10).

1. При визначенні в'язкості методом Стокса рух кульки в рідині повинен бути...
  - а) рівноприскореним;
  - б) рівносповільненим;
  - в) вільним падінням;
  - г) рівномірним;
  - д) довільним.

2. Сили в'язкого тертя, що виникають при відносному русі шарів рідини, направлені...
  - а) перпендикулярно шарам рідини вгору;
  - б) перпендикулярно шарам рідини вниз;
  - в) по дотичній до шарів рідини в напрямку руху рідини;
  - г) під кутом до шарів рідини;
  - д) по дотичній до шарів рідини в напрямку протилежному руху рідини.

3. Ньютонівськими називаються рідини, у яких...
  - а) плин ламінарний;
  - б) плин турбулентний;
  - в) в'язкість не залежить від тиску;
  - г) в'язкість не залежить від температури.
  - д) в'язкість не залежить від градієнта швидкості.

4. Вимірювання коефіцієнта в'язкого тертя рідини методом капілярного віскозиметра проводять при умові...
  - а) рівності об'ємів еталонної та досліджуваної рідини;
  - б) рівності мас еталонної та досліджуваної рідини;
  - в) рівності об'ємних швидкостей еталонної та досліджуваної рідини;
  - г) рівності часу протікання еталонної та досліджуваної рідини;
  - д) рівності лінійних швидкостей протікання еталонної та досліджуваної рідини.

5. Градієнтом швидкості називається зміна швидкості відносно...
- а) часу;
  - б) довжини в напрямку руху рідини;
  - в) температури;
  - г) довжини в напрямку перпендикулярно руху рідини;
  - д) тиску.

6. В формулі Пуазейля вкажіть сукупність параметрів (в квадратних дужках), від яких залежить гідрравлічний опір судин:

а) $Q = \frac{\pi R^4}{8\eta l} \cdot [P_1 - P_2]$;   б) $Q = \left[\frac{\pi R^4}{8\eta l} \right] \cdot (P_1 - P_2)$;   в) $Q = \frac{\pi R^4}{8\eta l} \cdot [l \cdot (P_1 - P_2)]$;

г) $Q = \left[\frac{\pi R^4}{8\eta} \right] \cdot \frac{P_1 - P_2}{l}$;   д) $Q = \frac{\pi \cdot [R^4]}{8 \cdot [\eta l]} \cdot (P_1 - P_2)$.

7. Характер руху рідини в трубці визначається...

- а) рівнянням Ньютона;
- б) формулою Пуазейля;
- в) числом Рейнольдса;
- г) законом Стокса;
- д) показником гематокриту.

8. Об'єм рідини, що протікає по трубці за 1с:

- а) пропорційний гідрравлічному опору трубки і обернено пропорційний різниці тисків на її кінцях;
- б) пропорційний різниці тисків на кінцях трубки і обернено пропорційний гідрравлічному опору;
- в) не залежить від гідрравлічного опору;
- г) пропорційний гідрравлічному опору та пропорційний різниці тисків на кінцях трубки;
- д) не залежить від різниці тисків на кінцях трубки.

9. Якщо число Рейнольдса перевищує критичне значення, то...

- а) рідина стає неньютонівською;
- б) рідина стає ідеальною;
- в) рідина стає ньютонівською;
- г) плин рідини стає турбулентним;
- д) плин рідини стає ламінарним.

10. Фізичною основою вимірювання діастолічного артеріального тиску методом Короткова є...

- а) зменшення гідравлічного опору плечової артерії;
- б) збільшення гідравлічного опору плечової артерії;
- в) перехід від турбулентного плину крові до ламінарного;
- г) зменшення статичного тиску в плечовій артерії;
- д) збільшення статичного тиску в плечовій артерії.

Таблиця відповідей на тестові завдання

№ тесту	а	б	в	г	д
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					

4.4. Установіть відповідності і заповніть таблиці логічних пар.

1.

Вид рідини	Характерні ознаки
1) ідеальна рідина ζ)	а) плин описується рівнянням Ньютона
2) ньютонівська рідина λ)	б) в'язкість залежить від градієнта швидкості
3) неньютонівська рідина δ)	в) в'язкість не залежить від градієнта швидкості
4) нестислива рідина θ)	г) нестислива рідина, в якій відсутні сили внутрішнього тертя

1)	☐
2)	☐
3)	☐

2. Рівняння Гагена-Пуазейля має вигляд $Q = \frac{\pi R^4 \Delta P}{8\eta l}$, де...

1) R	а) коефіцієнт в'язкості
2) ΔP	б) радіус
3) η	в) число Рейнольдса
4) l	г) різниця тисків
	д) довжина

1)	☐
2)	☐
3)	☐
4)	☐

3.

Характеристика	Одиниці вимірювання
1) коефіцієнт в'язкості	а) безрозмірна величина M^{-1}
2) кінематична в'язкість	б) м/с
3) об'ємна швидкість	в) м ³ /с ζ)
4) число Рейнольдса	г) м ³ /с θ)
	д) Па·с λ)

1)	☐
2)	☐
3)	☐
4)	☐

4. При падінні кульки у в'язкій рідині на неї діють сили...

1) сила тяжіння ζ	а) $F = \frac{4}{3}\pi R^3 \rho_p g$
2) сила опору ζ	б) $F = 2\pi R\sigma$
3) виштовхуючи сила ζ	в) $F = 6\pi\eta Rv$
	г) $F = \frac{4}{3}\pi R^3 \rho_k g$

1)	☐
2)	☐
3)	☐

5. Вкажіть аналогію між величинами, що входять в закон Ома та закон Пуазейля

1) різниця потенціалів ζ	а) гідравлічний опір
2) сила струму ζ	б) лінійна швидкість
3) електричний опір ζ	в) різниця тисків на кінцях трубки
	г) об'єм рідини, що протікає через поперечний переріз трубки за 1с

1)	☐
2)	☐
3)	☐

6. Загальний гідравлічний опір... дорівнює...

1) двох послідовно з'єднаних трубок	а) $W = 1/W_1 + 1/W_2$
2) двох паралельно з'єднаних трубок	б) $W = (1/W_1 + 1/W_2)^{-1}$
	в) $W = W_1 + W_2$

1)	☐
2)	☐

7. В'язкість крові... дорівнює...

1) в нормі ζ	а) $> 10 \text{ Па}\cdot\text{с}$
2) при анемії ζ	б) $(6,2 \div 10,0) \text{ Па}\cdot\text{с}$
3) при поліцитимії ζ	в) $< 2 \text{ Па}\cdot\text{с}$
	г) $(4,2 \div 6,0) \text{ Па}\cdot\text{с}$

1)	☐
2)	☐
3)	☐

8.

Закони та закономірності	Формули
1) закон збереження механічної енергії	а) $F = \eta \frac{dv}{dx} \cdot S$
2) умова нерозривності струменя	б) $\rho \cdot s \cdot v = const$
3) рівняння Бернуллі	в) $Q = \frac{\pi R^4}{8\eta} \frac{dP}{dl}$
4) рівняння для об'ємної швидкості рідини	г) $P + \rho gh + \frac{\rho \cdot v^2}{2} = const$
5) рівняння Ньютона для внутрішнього тертя	а) $F = 6\pi\eta Rv$
	с) $\frac{mv^2}{2} + mgh + P\Delta l = const$

1)	
2)	
3)	
4)	
5)	

9. Формула Ньютона визначає силу в'язкого тертя і записується

$$F_{\text{т}} = \eta \frac{dv}{dx} S, \text{ де...}$$

1) η	а) площа поперечного перерізу судини
2) $\frac{dv}{dx}$	б) коефіцієнт в'язкості
3) S	в) градієнт швидкості
	г) площа бічних поверхонь, вздовж яких стикаються шари рідини

1)	
2)	
3)	

10.

Характеристика	Твердження
1) гідравлічний опір λ	а) є критерієм подібності; при моделюванні криволінійної системи відповідність моделі та натурі спостерігається тоді, коли число Рейнольдса для них однакове
2) число Рейнольдса Re	б) є змінною... віднесеною до довжини в напрямку перпендикулярному...
3) формула Пуазейля η	в) визначає залежність в'язкості рідини від температури
4) градієнт швидкості δ	г) визначає профіль швидкості ньютонівської рідини в циліндричній трубці
	д) тим менше, чим менше в'язкість рідини, довжина трубки і більша площа її поперечного перерізу

1)	
2)	
3)	
4)	